

Никола Инджов

ПРИЛИВ НА ПРАВОСЛАВИЕ И БЪЛГАРСКА РЕЧ

Съзнанието на съвременника е обременено от идеологически тълкувания на историята. Отдавна е заглъхнало ехото на войните и въстанията български, но породеното от тях политическо разделение разяжда сърцевината на нацията. И не заради друго, а за нашето спасение е крайно време да си

*Отляво надясно Хубен Стефанов, Елена Алекова,
Димитър Шалапатов, Стоян Райчевски, Никола Инджов,
Йордан Нанчев*

спомним, да преосмислим, да имаме предвид във всекидневието си събития, които не излъчват мирис на кръв и дим на пожари, но са непреходно съдбоносни за отечеството. Като Българският Великден някога в Цариград, когато картата на разпространението на българската народност бе начертана според разпространението на българското православие.

Има ли подобно мерило днес?

Има! Въпреки продължаващото в съвкупност девет столетия обезбългаряване на нашите отечествени земи, останали в миналото извън пределите, а в настоящето – извън закрилата на българската държава.

Едно безспорно доказателство за това твърдение се намира в току що публикуваната книга на тракийския деятел Димитър Шалапатов “Българските християнски селища в Западна (Беломорска) Тракия”. Книгата представлява краеведско изследване, що се отнася до описанията на бит и традиция в селата на Гюмюрджинска, Ксанитийска, Дедеагачка, Димотишка и Софлийска околия, както и в Караагачки окръг. Едновременно авторът е ползвал написаното от видни тракийски книжовници – летописци на възделенията и разоренията на българското население, векове наред обитавало територията между Егейско море и Родопите, реките Струма и Марица. Изданието е илюстрирано с изключително интересни фотографии, показващи днешния вид на селата, прочути местности, както и руините на изчезналите български поселища Аткьой, Тахтаджик, Пишманкьой, Сачанли, Фатиряка и Кърчифлик. Няколко архивни снимки напомнят за родопската архитектура в беломорския ѝ вариант, за носите, за вятърните мелници, за потомствените занаяти и риболова в лагуната Порто Лагос.

Тракия е кръстовищна земя на българи, гърци и турци, но само българите са прогонени от своите поселища, чифлици, ливади, гори, камиларски пътища, манастири, училища,

пазари, съборни и панаирджийски местности и т.н. Това не означава нищо друго, освен че Тракия е обезбългарявана! Кога с жестоки насилия (от турските власти – геноцидът над българските села по десния бряг на Марица през есента на 1913 година; от гръцките власти – интернирането на цели български региони по Егейските острови през 1923 година), кога по повелята на международни договори (Берлинския, Букурещкия, Ньойския). Обезбългаряването на Тракия през двадесети век е историческа истина, но дали не съществува и някаква друга реалност, също в историческо измерение? Дали тракийските бежанци, пренесли език, бит, традиция, митология и фолклор в държавната българска територия, не са оставили по родните си места нетленни следи от същите елементи на човешкото общество?

Оставили са! Из Беломорието навсякъде в говора на местните люде просветва по някоя българска дума, а развърже ли се приказката – и многословна българска реч. Аз дочух нашия език в селото на моя род от устата на хора с ислямско вероизповедание, с гръцко гражданство и с българско потекло. Това потекло може да бъде прието за помашко – и заключенията да свършат дотук. Но преди онова “време разделно” носителите на речта са били чисти българи. Езикът български е съхранен в говора на хората, обитаващи българските християнски селища и околните паланки и махали. И въпреки че топонимията между поречията на Струма (Стримон) и Марица (Мерич, Еврос) е съзнателно и методично променяна, дори и местните жители споменават населените пунктове с едновременните им имена, не всички от които са от рупчоския говор. Също признак на съхранения език, който за едни е език майчин, за други – език битов, за трети – език родов, за четвърти – език еснафски. Да припомним, че еснафският език е бил златния инструмент на дялгерите

и медникарите – професионално наречие, което майсторите занаятчии използват за разговор помежду си при преговорите с поръчителите на строежи и купувачите на бакърени съдове. Майчиният език поставя известни проблеми пред езиковеди и антрополози. Откъде е дошъл при съвременните помаци, след като не се изучава в училище и не се употребява в администрацията? И след като има българогласни беломорци днес, няма няма българокръвни?

Димитър Шалапатов е обикалял Беломорска Тракия по пътищата на академик Любомир Милетич, Христо Караманджуков и Анастас Разбйников. Той постоянно съпровожда своя разказ с обширни цитати от техни изследвания, а също така и от писанията на родолюбиви тракийци, създали любопитна и полезна краеведческа литература за своите родни места – Георги Сапунаров и Кирил Бакърджиев от Доганхисар, Мара Михайлова от Чобанкьой, Стою Попов и Харалампи Етакчиев от Дервент, Илия Славков и Делчо Порязов от Сачанли, Георги Згрипаров от Калайджидере, Петко Кидиков от Хаджилар, Димитър Карев от Балъкьой, Златко Попчев – потомък на Янюрен, Пеатър Коруев – от Габрово (Ксантийско), Георги Вулев от Еникьой, Георги поп Аянов и много други. Между тях и авторът на настоящите редове – потомък на българи от патриаршеското село Манастир. Защо патриаршеско? Защото според мене там е завършил земния си път Патриарх Евтимий Търновски, но това в случая е друга тема...

Книгата на Димитър Шалапатов отбелязва една малко известна реалност – прилив на православие и българска реч от селища, в които уж няма българи.

По начало Беломорето е триезично. Днес това обстоятелство трябва да се осмисли с оглед на забележителната идея за интеграцията на Тракия в рамките на Европейския съюз. Когато паднат границите, когато започне да се осъществява

многостранното сътрудничество между трите днешни държавни тракийски региона – българският, гръцкият и турският, кой ще бъде доминиращият език? Едва ли някой от петте езика на дипломатическото общуване – английският, френският, руският, испанският и немският. Не може ли той да бъде езикът, който се е налагал като първенстваващ някога, и който отново има цивилизационни предимства да се наложи във всекидневното единодействие на беломорските тракийци?

В Гърция според емиграционния закон всеки, който докаже, че има гръцки произход, колкото и далечен да е, или че има роднинска връзка с гръцки граждани, може да поиска разрешение за пребиваване и в перспектива за узаконяване на пребиваването си да получи гръцко гражданство. Специално посочени институции ще оказват съдействие и правна помощ на тракийските бежанци, които желаят да се завърнат в Беломорска Тракия с цената на отказ от българско гражданство, и естествено, на отказ от българско самосъзнание. Българите бежанци от Беломорска Тракия наброяват със своите потомци приблизително поне шестстотин хиляди души. Толкова много българи едва ли биха се погърчили дори и заради носталгията по родната земя, където са костите на деди и прадеди. Да станеш грък сигурно има някакви предимства, но да си останеш българин е израз на нравственост, която например не допуска асимилацията на една народност като средство за самоутвърждаване на друга. Така че гръцкият закон предвижда твърде висока, твърде несправедлива цена за онези тракийски българи, които мечтаят за Тракия. Не подменя ли този закон голямата европейска идея за свободно движение на хора, капитали, стоки? И не е ли това предварително препятствие пред другата голяма идея на времето – “Тракия без граници!”?

Какви села, какви църкви по българското Беломорие!

Равнинските села са вгледани във водоразделния Гюмюрджински снежник, а планинските – в егейския простор. От равнината се усеща закрилницата Родопа – щит пред сърцето на Тракия, а от планината се долавя средиземноморието като български ареал, отнет ни и той с още 22376 кв. км. земя, от която са прокудени 600.000 души. Това са бежанци от 77 български християнски селища, 2 патриаршистки и 2 на огагаузени българи.

Църквите са едновременни и обновени, те носят имената на българските светии, така както родените там и техните днешни потомци. От там в сегашна България има прилив и на възречени имена – Димитровци, Георгьовци, Илиевци, Атанасовци, Ивановци, Николовци, Вълчовци, Стоювци и т. н.

Книгата на Димитър Шалапатов е принос в тракийската кауза и в добросъседските отношения между България и Гърция днес. Защото по религиозни празници и събори потомците на тракийските бежанци вече свободно посещават селата на своите деди и прадеди. Те минават по преки предишни пътища и по отворените за нов живот проходи при Илинден, Златоград, Ивайловград. Очаква се в най-скоро да се отвори и главният проход Маказа. Тази книга е на разположение на пътуващите и като великолепен фотоалбум за българското Беломорие, като пътеводител през историята и днешния ден.